

La devoció a Santa Cristina

L'any passat, a la primera part d'aquest treball, escrivíem que un dels llocs on també existien relíquies de Santa Cristina era Osma. En efecte, aquesta ciutat castellana, d'uns 1.500 habitants i d'una història densa i destacada, posseeix importants restes de la Santa, que són objecte d'una gran devoció. Però en aquest cas, qui les portà precedents de les catacumbes de Sant Calixte de Roma —cinc anys més tard que el nostre crani— fou el canonge de la catedral de Burgo de Osma, Felipe Sanz. Val la pena subratllar que el document d'autenticitat d'aquestes relíquies es parla del cos i d'un vas amb sang de la Santa. Aquestes relíquies arribaren a Osma l'any 1789 i van quedar a

l'altar major de l'església parroquial. I diem que cal subratllar-ho perquè en parlar del cos sembla incloure totes les restes d'una persona i, en canvi, sabem de la presència del cap a Lloret i de la dispersió de moltes altres relíquies. Sembla, però, que a Osma ja sospitaven quelcom d'això. Per exemple, consta que un rector es dirigí en certa ocasió a la Reina Mare Cristina de Borbón (1806-1878) notificant-li l'existència en el temple del cos de la seva patrona. Va contestar la noble dama que, realment, el cos estava allà, però no el cap. No és difícil deduir com podia saber-ho. Atès que, segons sembla, també els lloretencs li havien notificat l'existència del cap a Lloret. Josep Galceran (1847-1892) en la seva monografia sobre Lloret, ens diu que aprofitant que l'any 1840 la reina Maria Cristina, regent, i les seves filles havien vingut a Catalunya a prendre banys a Caldes, l'Ajuntament de Lloret, en sessió del 14 de juliol, va nomenar una comissió perquè anés a Barcelona a felicitar les augustes dames per la felicitat arribada i per l'acabament de la guerra carlista, i, en atenció al nom de la reina regent, l'assabentés de l'existència del nostre santuari, de la processó per mar i li oferís el títol de Pabordessa Perpètua de Santa Cristina. Cal suposar que la comissió va complir l'encàrrec. D'altra banda, consta en la monografia d'Hermenegild d'Urrèjola, que quan hi hagué la famosa llei de Desamortització, els administradors de Santa Cristina van acudir sense retard al Govern per evitar l'expedient d'alienació de la capella. Mentre es tramitava l'assumpte van elevar una enèrgica exposició a la reina Maria Cristina, perquè en nom de la seva Patrona, que era també la de Lloret, aconseguís de la seva filla Isabel II una solució favorable per al poble. Efectivament, per Reial Ordre de 4 de desembre de 1848, la capella va quedar exceptuada de la Desamortització. Aquests motius, doncs, devien ser suficients perquè la Reina conegués la presència del crani a Lloret i contestés al rector d'Osma que on posseïen pas el cap.

A Galícia hi ha molts pobles i llogarrets amb el nom de SANTA CRISTINA. Concretament n'hi ha 8 a la província de La Coruña, 7 a la d'Orense, 7 a la de Lugo i 10 a la de Pontevedra. Hom pensa que la devoció a Santa Cristina podria tenir l'origen en la immigració catalana a aquelles terres. Consta, efectivament, que a mig segle XVIII (1740) s'establiren molts catalans a Galícia moguts per l'interès de la pesca. Lògicament s'establiren a la costa, si bé hi haurien casos aïllats que colonitzarien —per dir-ho així— l'interior. En la història de Galícia ja es parla dels catalans en el primer quart del segle X, però llavors es tracta de peregrinacions jacobees i, per tant, creiem que és un contacte més superficial tot i que algun comentarista afirma que ja dei-

xaven curioses toponímies. Entenem, però, que la devoció a Santa Cristina, importada d'Itàlia, correspon a un temps més tardà. En el segle XVI, les relacions entre gallecs i catalans esdevenen comercials. Són les primeres relacions d'aquest tipus. Fins llavors, Pontevedra era la ciutat que gaudia de més fama per la pesca i semblava tenir més futur. Del seu port sortia el peix salat cap a Andalusia, València, Catalunya i Sicília, principalment. Això ja suposa un primer contacte amb les tradicions i els costums mediterranis, que enllaça amb el nostre tema. Tinguem en compte, a més, que a Sicília i més concretament a Palermo, hi va anar a parar el cos de Santa Cristina en el segle XII, segons alguns autors. A finals del segle XVI va declinar, no obstant, la importància de Pontevedra i Anglaterra es féu amb el mercat que abans proveia Galícia. Fou llavors, poc després, quan començaren a arribar els catalans i és sorprenent, per a un lloretenc, constatar que entre els primers que es van afincar a aquelles terres, més exactament a Pobla (avui Puebla de Caramiñal —La Coruña—) hi havia uns germans Mariès. D'ells diu un historiador gallec: «Vinieron de las costas de Cataluña a las nuestras con sus barretinas, con su fuerte habla, con sus redes de éxito, con su sistema de bonificación del pescado y con su espíritu emprendedor». Però la veritable arribada massiva de catalans s'esdevingué en el segle XVIII, quan a Catalunya hi havia un excès de pescadors a les seves costes, que obligava a emigrar. Els primers d'aquests catalans s'establiren en els caps de riu («rías bajas» en castellà) i procedien de Calella i d'Arenys de Mar, sobretot, i de Blanes, posteriorment. Alguns alternaven la pesca amb el conreu de la terra. Es calcula que en el darrer terç del segle XVIII hi havia uns 3.000 catalans afincats (especialment establerts a Muros, Arosa, Pobla, Bueu, Vigo, etc.). Aquests catalans continuaven fidels a llurs tradicions. Diu un escriptor gallec: «El catalán pesca en Galicia y subsiste arraigado en Cataluña». Doncs, bé. Creiem molt possible que les relacions dels gallecs amb els catalans o dels gallecs directament amb Itàlia (menys intenses) poden explicar l'abundosa presència del nom de Santa Cristina en la toponímia gallega. Una prospecció superficial basada en algunes preguntes formulades als rectors d'aquelles parròquies confirma una mica les suposicions. A Santa Cristina de Lavadores (Pontevedra), per exemple, en diuen que, efectivament, es dóna culte a la Santa, que és la Patrona des de 1630 i tenen una relíquia consistent en un petit os. Hi ha en el poble nuclis de catalans, si bé el rector opina que són del segle passat. A Santa Cristina de Parada del Sil (Orense) també la nostra Santa és la titular de la parròquia i la devoció ve de lluny tota vegada que sembla guardar un paralelisme amb

la història d'un monestir benedictí fundat l'any 1178. De la Santa es conserva una imatge de fusta d'uns 70 cms. d'alçada, del segle XVII. Moltes dones de la zona es diuen Cristina. A Santa Cristina del Viso (Lugo) hi tenen devoció especial com a remei contra la tempesta. El propi senyor rector em parla d'haver presenciat una pedregada. Van tocar les campanes, es va reunir la gent, van treure en processó la imatge de la Santa i els sembrats del poble no reberen dany mentre els dels pobles veïns quedaven desfets. Quant a tradició, s'explica que en temps dels moros, vençuts diverses vegades els serrains per aquelles terres, van refugiar-se a Viso, on hi ha una bona fortalesa. No pensaven ser-hi vençuts; però un llarg setge els va esgotar i, a més, en el moment més crític, es diu que aparegué Santa Cristina animant els cristians. El cert és que encara es conserva un document a l'arxiu de la catedral de Lugo on consta que, en agraïment, la fortalesa fou convertida en ermita i després en parròquia. Es conserva també un calze donat per Alfons VI (segle XI) en acció de gràcies a la Màrtir pels favors rebuts. No es coneixen aquí nuclis catalans. A Santa Comba de Bande (Orense) tenen a Santa Cristina per Patrona de la parròquia i per protectora dels qui extravien objectes. També és patrona de Freijo (Orense). A Santa Cristina de Cobres (Pontevedra) donen culte a la Santa i em confirmen que, si bé no hi ha record de catalans a la mateixa parròquia, sí en canvi n'hi ha per aquells rodals, és a dir, a Bueu, Cangas de Morrazo, etc., on existeixen noms catalans com Massó, Portanet, etc. Valguin, doncs, aquests exemples, que d'un cantó concreten les nostres teories i de l'altre, com moltes coses d'aquesta vida, les deixen en suspens...

Hauríem de parlar de molts altres llocs que s'anomenen Santa Cristina. A més de la nostra quasi veïna Santa Cristina d'Aro, hi ha pobles a les províncies de Gran Canària, Cuenca, Jaén, Oviedo, Zamora, León, i fins i tot a l'estranger, sobretot a Itàlia, a les regions del Piemont, Venècia, Calàbria, Lombardia i a Sicília, cosa lògica, tractant-se d'una santa italiana.

Sobre aquests noms i sobre altres consideracions aportades —no definitives— es pot aprofundir més. Però valdrà la pena deixar-ho per una altra ocasió, amb més temps i espai. Vull aprofitar, això sí, aquestes ratlles per agrair públicament l'atenció de totes aquelles persones que m'han facilitat detalls i, d'una manera especial, al rector d'Artana —ara ja en un altre destí— Mossèn Serafí Sorribes i al canonge de la catedral de Sòria, Dr. Manuel López Ibarra, amb qui he mantingut una freqüent correspondència, ben cordial.

JOAN DOMENECH MONER